

RASYONEL BEKLENTİLER TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DE 1994 KRİZİ

Sinem GAYTANCIOĞLU

Namık Kemal Üniversitesi Saray Meslek Yüksekokulu
59600 Saray/TEKİRDAĞ
E-posta: sinemgaytancioglu@gmail.com

Özet

Türk ekonomisinin tarihi incelendiğinde, Cumhuriyet'ten günümüze gelene kadar ekonomik krizlerle karşı karşıya kalındığı görülmektedir. Bu krizlerin sonuçlarına bakıldığında devalüasyonlar, IMF (Uluslararası Para Fonu) reçeteleri ile çözümler arandığı anlaşılmaktadır. Yaşanan bu ekonomik krizler, bir kısmı dış dünyanın etkileriyle olup, bir kısmı ise ülkenin kendi ekonomik ve siyasi çıkmazlarından kaynaklanmıştır. Türk ekonomisinde 90'lı yılların ilk yarısına gelindiğinde, geçmişten gelen tıkanmalar makro ekonomik göstergelerde kendini yansıtmaktadır. Bu dönemde mevcut siyasi iktidar, enflasyonu ülkenin en önemli sorunlarından biri olduğunu görmekle beraber döviz sıkıntısının aşılmış olduğu yanlışına düşmüştür. Yaşanan bu gelişmelerin sonucunda Türk ekonomisi 1994 yılı başında yine ve yeniden bir çıkmaza girmiştir. Uzun süre istikrarlı görünen Amerikan doları-TL paritesi, ciddi şekilde bozulmuş, enflasyonist beklentiler büyük ölçüde artmış, Hazine içeride borçlanamaz hale gelmiştir. Ayrıca dış ülkelerin, Türkiye'nin kredi değerliliğini arka arkaya düşürmesi sonucu ülkenin dış kredi bulma imkanı da kalmayınca, siyasal iktidar 5 Nisan 1994'te bir ekonomik istikrar paketini yürürlüğe koymuş ve hemen arkasından IMF ile 14 aylık bir Stand-by düzenlemesi yapmıştır.

Bu bildiriye, Türk ekonomisinde 1994 yılı başında yaşanan ekonomik kriz açıklanarak, krizin ve krizin sonucunda uygulamaya konulan ekonomik paketin sonuçları, makro ekonomik göstergelerle birlikte ele alınacak olup, "Rasyonel Beklentiler Teorisi" ışığında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Ekonomisi, 1994 Krizi, Rasyonel Beklentiler Teorisi

Alan Tanımı: Uluslararası Ekonomi (Ekonomi)

THE 1994 CRISIS IN TURKEY FRAMEWORK OF RATIONAL EXPECTATIONS THEORY

Abstract

The history of the Turkish economy is examined from the Republic until the present economic crisis is being faced with. Looking at the devaluation of the outcome of this crisis, the IMF (International Monetary Fund) prescriptions were understood and solutions. Experienced an economic crisis, some of the world outside, and a part of the country's own economic and political deadlock has been caused.

The Turkish economy had been in the first half of the 90's; from the past blockages reflect itself in macroeconomic indicators. The current political power in this period, inflation is one of the most important problems of the country foreign exchange shortage, although seen to have been exceeded has fallen into the delusion. The result of these developments occurred in early 1994, the

Turkish economy went into a stalemate again and again. Appear stable for a long time the U.S. dollar parity-TL, severely impaired, greatly increased inflationary expectations, has become unable to borrow in the Treasury. Moreover, foreign countries, Turkey's credit rating and repeatedly reduced as a result of the country's external loans find a possibility when you're, political power, April 5, 1994, an economic stabilization package put in place was immediately behind the IMF and the fourteen-month stand-by arrangement made.

In this paper, the Turkish economy in 1994 at the beginning of the economic crisis by explaining the crisis and the crisis of the results implemented in the economic package the results, the macroeconomic indicators taken together, will, and "Rational Expectations Theory" In the light will be assessed.

Key Words: *Turkish Economy, 1994 Crisis, Rational Expectations Theory*

JEL Classification: E13, G01, Y10

1. GİRİŞ

Türkiye ekonomisinde, 1963-1977 yılları arasında uygulanan ithal ikameci sanayileşme politikaları, 1978-1979 yıllarında ciddi döviz darboğazının yaşandığı büyük bir ekonomik kriz ile sona ermiştir (Yentürk,2005:129). 1980'den itibaren uygulamaya konan "dışa açık" sanayileşme politikalarıyla Türkiye ekonomisinde büyük değişimler yaşanmaya başlamıştır. Programın beraberinde getirdiği yenilik "ihracata dönük büyüme modeli" idi. Getirilen serbestleşmenin, sonuçlarına bakılmaksızın köklü ve sürekli değişimler içerdiği görülmektedir.

1990'lı yıllara bakıldığında, uluslararası sistemde güç dengesinin değiştiği gözlemlenebilir. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin, Doğu Bloğu lideri Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, uluslararası sistemde başat güç olma rolünü üstlendiği görülmüştür (Kazgan,2008:225). Yine aynı dönemde küreselleşme olgusu beraberinde yükselen pazar ekonomilerinin güçlenmesini getirmiştir. Türkiye de yükselen bir pazar ekonomisi olarak serbestleşme politikalarını uygulamaya koymuş ve böylece finansal krizlerden de diğer yükselen pazar ekonomileri gibi etkilenmeye başlamıştır.

Türk ekonomisi geçmişten günümüze çeşitli boyutlarda ve farklı yapılarla krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizlerin bir bölümünü, dış kaynaklı gelişmelerden (1929 Dünya Ekonomik Buhanı, İkinci Dünya Savaşı, Körfez Savaşı, Asya-Rusya Krizi, vb...), bir bölümünü de uyguladığı ekonomi politikalarının tutarsızlığından dolayı (1958, 1979 Krizleri, 1980 Devalüasyonu, 1994, 2000, 2001 Şubat Krizleri, vb...) yaşamıştır.

Uyguladığı ekonomi politikalarının tutarsızlığı nedeniyle Türkiye 1994'te önemli bir kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Bu çalışmada, Türk ekonomisinde 1994 yılı başında yaşanan ekonomik kriz açıklanarak, krizin ve krizin sonucunda uygulamaya konulan ekonomik paketin sonuçları, makro ekonomik göstergelerle birlikte ele alınacak olup, kriz, "Rasyonel Beklentiler Teorisi" ışığında değerlendirilecektir. Bu yüzden öncelikle Rasyonel Beklentiler Teorisinin çerçevesini çizmek gerekmektedir.

1.1. Teorik Çerçeve

Rasyonel Beklentiler Teorisi, iktisat teorisine ilk defa 1961 yılında girmiş olmasına karşın 1970'lerin ortalarından itibaren ağırlıklı olarak ele alınmaya başlamıştır (İyibozkurt,1995:206). Teori'nin temelleri John F. Muth tarafından atılmıştır (Savaş,2008:233). Muth, bekleyişlerin

varsayılmasından yola çıkarak ve uyarlanmış beklentiler teorilerine bir alternatif olarak rasyonel beklentiler teorisini sunmuştur (Akdiş,1992:61-62).

Muth tarafından geliştirilen Rasyonel Beklentiler Teorisi daha sonraki yıllarda Chicago Üniversitesi'ndeki bazı iktisatçılarca (Milton Friedman ve öğrencileri) tekrar ele alınmış ve daha da olgunlaştırılmıştır. 1970'li yılların sonlarına doğru öncülüğünü Robert Lucas, Thomas Sargent ve N. Wallece'nin yaptığı bazı iktisatçılar rasyonel beklentiler üzerine çalışmalar yayınlamaya katkıları bulunmuşlardır (Aktan,2008:175).

Rasyonel Beklentiler Teorisi (Rational Expectations Theory) adıyla iktisat literatürüne giren bu görüş, klasik iktisadın temel ilkelerini aynen benimsemiştir (Aktan,2008:174-175). Friedman ve öğrencileri belli varsayımları yeniden ele alarak (piyasa sisteminin iyi işlemesi, miktar teorisi gibi); uyarlanmış beklentiler yerine de tamamen "rasyonel" diye nitelenen beklentileri benimsemişlerdir (Gurierrien,1999:132-133).

Yeni Klasik Okul ya da Rasyonel Beklentiler Teorisini savunanlar, makro ekonomik eksik istihdam dengesi yaklaşımına ve Keynesyen yetersiz açıklamalara karşı çıkmışlardır. Metodolojisini mikro ekonomik esaslar ve ekonometrik testlemeye dayandıran okul, bir bütün olarak ekonomik sistem hakkında sonuçlar geliştirmiştir. Teorilerini genel varsayımlar kümesine dayandırmışlardır. İlk varsayımda, bireylerin ekonomik kararlarında (yatırım, tüketim) sadece reel (parasal ve nominal faktörlere karşı çıkarak) faktörleri temel almışlardır. Diğer bir varsayım ise, bireylerin ekonomiyi değerlendirmede sistematik hata yapmadıkları ve istikrarlı olduklarıdır. İlk varsayımla anlatılmak istenen, piyasaların daima temiz olduğu ve bu nedenle dengede olduğudur. Diğer varsayımda, bireylerin rasyonel beklentiler, içinde olduğu ve sistematik hata yapmayacaklarıdır (İslatince,2002:17).

Rasyonel Beklentiler Teorisi, bireylerin "rasyonel" beklentilere sahip olacaklarını ve bu nedenle iktisat politikaları karşısında derhal aktif bir tavır alıp, bu politikaların beklenen sonuçlarını değiştireceklerini öne sürmektedir. Bu teoriye göre bireyler, iktisat politikası uygulamaları ve bu uygulamaların yaratacağı etkiler konusunda tam bir bilgiye sahiptirler ve dolayısıyla sistematik bir hata yapmaları söz konusu olamaz. Kısaca, bireylerin rasyonel hareket etmeleri sonucunda, iktisat politikası kendinden beklenen etkileri yaratamaz (Aktan,2008:176).

Teori daha açık bir ifadeyle şunu belirtir; halk gelecek hakkındaki görüşlerini oluştururken bütün mevcut bilgileri hesaba katmakta ve ekonominin nasıl çalıştığını da gözlemlemektedir (İyibozkurt,1995:206). Bu özelliklere ve bilgilenmeye sahip olan bireyler, politika tedbirlerinin etkilerini önceden kestirecekler ve ona göre davranışlarını şekillendirerek politika uygulamalarını boşa çıkarabileceklerdir. Bu durumda da, para arzı ve maliye politikası değişkenleri ile üretim hacmi üzerinde bir etkide bulunabilmek, para arzı ile faiz oranını değiştirebilmek, faiz oranını belli bir seviyede tutmak için sistematik politikalar uygulamak, teoriye göre mümkün bulunmamaktadır. Böyle bir politika enflasyonist veya deflasyonist olabileceği gibi, fiyatlar genel seviyesi dengesinin oluşmasını da engelleyebilecektir (Akdiş,1992:62).

Rasyonel beklentiler teorisinin istikrar politikaları üzerinde yıkıcı etkileri olduğu söylenmektedir. Vural Savaş'a göre geleneksel istikrar politikaları "zımnen ekonomiyi gafil avlamak faraziyesine" dayanmaktayken, rasyonel beklentiler ise ekonomik birimlerin, politika uygulamalarının etkilerini önceden tahmin edebileceklerini öne sürmektedir. Savaş'a göre "Eğer politika uygulamalarında ve yarattıkları etkilerde bir intizam (düzenlilik) varsa; bunlar fertler tarafından hemen keşfedilecek ve ekonomik planlarını dayandıkları enformasyonun bir parçası haline gelecektir" (Savaş,2008:234).

İdeolojik yönden “tutucu” olarak tanımlanabilen teoriye göre bireyler, politika değişmelerini dikkate almaktadırlar. Eğer bir politika değişikliğinin yaratacağı karlı bir durum varsa, bireyler ona ulaşmayı amaçlar ve kararlarını bu amaca göre değiştirirler (Savaş,2008:237).

2. 1994 Türkiye Krizi

2.1. Krizin Nedenleri ve Alman Önlemler Paketi

Türkiye ekonomisi incelendiğinde, Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda sınırlı sermaye birikimiyle, ülkenin ekonomik kararlarda ve kaynakların tahsisinde egemen olduğu bir yapıdan, sermaye birikiminin arttığı ve özel sektörün, ekonominin itici gücü olduğu bir yapıya doğru gittiği görülmektedir. Özellikle son yirmi yıllık dönemde, ekonomi hızlı bir değişim geçirmektedir (İKV,2007:55) Bu değişim ile Türkiye'nin 1980 yılında uygulamaya koyduğu politikalar ile öncelikle mal hareketlerinin serbestleştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu politikalar, Türkiye ekonomisine “radikal bir şekilde yeniden yön vermek için yapılmış bir girişimdir” denilebilir (Yentürk,2005:129). Dolayısıyla Türkiye, 24 Ocak 1980 tarihinde başlattığı ekonomik dönüşümü gerçekleştirmeye çalışan bir ülkedir. Bu dönüşümün temel hedefi kısaca, piyasa ekonomisi koşullarında dışa açık kalkınmadır (Şahin,2007:213). Bu süreçte önemli yollar kat edildiği, serbest piyasa işleyişinin gerektirdiği reformların çoğunun gerçekleştirildiği ileri sürülebilir.

1990'lı yıllar bir önceki on yıllık dönem içerisinde hayata geçirilen ekonomik kurumların gelişme gösterdiği bir dönem olmuşsa da, ülke ekonomisi yüksek kronik enflasyonun ve dengesiz büyümenin etkisi altında kalmıştır. Türkiye'de özellikle bu dönemde kamu maliyesinde çeşitli bunalımlar yaşanmıştır. Ortaya çıkan bunalımlar kamu kesiminde yer alan kurumların açıklarından kaynaklanmıştır. Dönemin başında bu açıkların seviyesi sürdürülebilir nitelikte iken, daha sonra sürdürülemez bir boyut kazanmıştır. Açıkların büyümesi kamu borçlanma ihtiyacını ve dolayısıyla, para ve sermaye piyasaları üzerindeki finansal baskıyı arttırmıştır.

Finansal baskının artması sonucunda yurtiçi tasarrufların tamamına yakın bir kısmı kamu açıklarını finanse etmek için kullanılmıştır. Bu süreç, kamu açık ve borçlarının sürdürülemez bir hal almasına neden olmuştur. Büyük bütçe açıkları ve bütçe finansmanında yüksek reel faizle birlikte her geçen gün daha çok kullanılmaya başlanan iç borçlanma sonucunda iç borç yükü sürdürülemez bir boyuta ulaşmıştır.

Ekonomi dışsal etkenler ve yukarıda dile getirilen nedenlerle, 1990'lı yıllardan itibaren sıklaşan aralıklarla krizlerle karşı karşıya kalmıştır (İKV,2007:56). Dışsal etken olarak Türkiye ekonomisi Körfez Savaşı'ndan (Şubat 1990) olumsuz etkilenmiştir. Savaşın öncesinde ve sonrasında Türkiye'nin bölge ile dış ekonomik ilişkileri daralmış, Irak'a uygulanan ambargo, Türkiye'nin bölge ile ilişkilerini zedelemiş, ekonomisi üzerinde dolaysız ve dolaylı maliyetleri yükseltmiştir. Ayrıca, savaş sonrası Kuzey Irak'taki siyasal otorite boşluğu, Güneydoğu Anadolu'da terörün tırmanmasına sebep olmuş, terör sonucunda ülkenin sosyal, siyasal dengeleri yanı sıra ekonomik dengeleri de bozulmuştur. Devletin güvenlik harcamaları bütçe dengelerini bozarak, enflasyonist baskının biraz daha artmasına yol açmıştır (Şahin,2007:220-221).

Yukarıda değinilenlere, kamu bütçe dengesinin bozulması (İKV,2007:56) da eklenince kamu kesimiyle ilgili reformlar yapılmamış ve kamunun yapısal sorunları daha artmıştır. Buna bağlı olarak, finans piyasalarının serbestleştirilmesi ve ekonomik aktivitelerin daha hassas ve kırılgan bir yapıya bürünmesi, iç borçlanma krizi şeklinde patlak veren 1994 Krizini tetiklemiştir.

1994 Krizi ile birlikte Türkiye ekonomisi 1990-2000 yılları arasında, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Cumhuriyet tarihinin en ciddi ekonomik daralmalarından ilkinin yaşandığıdır. "İlk büyük finansal kriz" olarak adlandırılabilir olan 1994 Krizi nedeniyle aynı yıl içerisinde ekonomi % 6,1 oranında küçülürken, kamu kesimi toplam net borç stokunun GSMH'ye oranı 1990 yılında % 29 iken, bu oran 1999 yılı sonunda % 61'e ulaşmıştır. İç borç stokunun GSMH'ye oranı 1990 yılında % 6 iken 1999 yılında % 42'ye çıkmıştır (İKV,2007:56-57).

1994 Krizi, Latin Amerika ülkelerinde dış şokların etkisiyle yaşanan krizlerin aksine Türkiye'nin içsel dengesizlikleri sonucu yaşanmıştır. Bunun temel nedeni Eğilmez ve Kumcu'ya göre "siyasal iktidarların en büyük karabasanı olan döviz sorununun aşılmış gibi görünmesidir" (Eğilmez,Kumcu,2007:379).

Yentürk'e göre krizi doğurmada bir diğer ve anahtar nitelikteki bir başka nokta da hükümetin 1994'de kendini gösteren kriz sırasında oynadığı roldür. Bu dönemde "Sermaye girişlerine müdahaledeki yanlışlar ve kötü kriz yönetimi, Türkiye ekonomisinde 1990'ların başından itibaren var olan istikrarsızlıkların boyutunu arttırmıştır" (Yentürk,2005:140-141).

Bu gelişmelerin ardından, uzun bir süre istikrarlı görünen Dolar-TL paritesi bozulmuş, enflasyonist beklentiler büyük ölçüde artmış, hazine içeride borçlanamaz duruma gelmiştir (Eğilmez,Kumcu,2007:379). Orta ve uzun dönemde sürdürülemeyecek olan bu politikalar 1994 yılı Nisan ayı içinde iktisadi krizin zeminini hazırlamıştır.

İktisadi kriz esnasında ABD'li kredi değerlendirme kurumlarının Türkiye'nin kredi değerliliğini arka arkaya düşürmesi sonucu, dış kredi bulma imkanı da kalmayınca siyasal iktidar bir ekonomik istikrar paketini yürürlüğe koymuş ve hemen peşinden International Monetary Found (Uluslararası Para Fonu) ile 14 aylık bir stand-by düzenlemesine girilmiştir (Eğilmez,Kumcu,2007:379).

5 Nisan 1994 tarihli ekonomik istikrar programında, ek vergi alınarak kamu gelirlerinin artırılması, kamu giderlerinin, ücret artışlarının enflasyonun altında tutulması da dahil olmak üzere çeşitli bütçe kısıntıları yoluyla düşürülmesi ve TL'nin dolar karşısında değer kazanmasının önlenmesi gibi tedbirler alınmıştır. Bütün bu önlemler sonucunda da enflasyonun makul düzeylere indirilmesi mali piyasalarda istikrarı sağlamak temel amaç edinilmiştir (Eğilmez,2009:71-72).

Kumcu'ya göre 5 Nisan 1994 tarihli ekonomik kararlar istikrarı yeniden oluşturmaya dönüktür (Kumcu,2009:173-174). Kurdaş'a göre kararların esas ağırlık verdiği nokta, kamu gelirlerini arttırmak ve kamu harcamalarını kıstmaktır (Kurdaş,2003:148). Ayrıca Kumcu, IMF'le Stand-by anlaşması yapıldığından klasik istikrar tedbirleri yürürlüğe girdiğini ve bunların sonucunda mali disiplin odaklı bir program uygulamaya konulduğunu belirtmektedir (Kumcu,2009:173-174).

2.2. 1994 Krizinin Sonuçları

Bir istikrar programının başarılı olabilmesi için öngörülen tüm önlemlerin aynı paket içinde toplanması, vakit geçirilmeden ve tavizsiz uygulanmasına bağlıdır. Program ile kısa ve orta vadede ulaşılması hedeflenen amaçlar çok iyi belirlenmeli ve hedefler arasında vade karmaşası yaşanmamalıdır.

Bu doğrultuda Şahin'e göre 5 Nisan İstikrar Programının uygulamasına çok geç kalınmıştır (Şahin,2007:234-235). Program içinde tüm tedbirler kısa sürede uygulamaya konulamamıştır. Koalisyon hükümeti aldığı kararları uygulamada kararlı davranamamış, kendi içinde anlaşamamış veya yeterli destek bulamadığı için sonuç alamamıştır (Şahin,2007:236). Hükümet yerel seçimler nedeniyle programı uygulamakta geç kalmış ve durumun daha da karmaşıklaşmasına yol açmıştır.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
GSYİH Büyüme (Yıllık %)	9	1	5	8	-5	8	7
GSYİH (USA \$)	1506	1508	1591	1796	1299	1698	1814
Kişi Başına GSMH (\$)*	2712	2657	2752	3056	2159	2784	2936
Enflasyon, GSYİH Deflatör (Yıllık %)	58	59	65	68	105	86	77
TÜFE (%) 12 Aylık Ortalama**	52.3	55.3	62.1	58.4	120.7	86.0	75.9
Mal ve Hizmet İhraçları (GSYİH'nın %)	13	14	14	14	21	20	22
Mal Ticareti (GSYİH'nın %)	23	23	24	25	32	34	37
Toplam Dış Borç Stokları (USA \$)	4942	5088	5656	6860	6624	7379	7982
Kamu Brüt Borç Stoku/GSYİH*	38.0	39.0	40.0	41.0	53.8	44.2	45.0

Kaynak: <http://www.worldbank.org>, (20.05.10),
* www.tuik.gov.tr, (20.05.10),
** www.tcmb.gov.tr, (20.05.10).

Tablo 1’de yer alan ekonomik verileri değerlendirdiğimizde 1994 krizinin yapısal bozukluklardan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bunun yanında 1990’lı yılların başında ekonomideki göstergeler, krizin yaklaştığına işaret etmezken, 1994 yılında Türkiye finansal kriz ile karşı kalmıştır. Krizin sonunda yapılan devalüasyonun ihracatı teşvik ettiği söylenebilir (bkz. Tablo 1).

İstikrar programı ekonomide ciddi stagfasyona sebep olmuştur. 1999’a kadar kayıt dışı kesimleri de içeren bir vergi reformu çıkarılmamış, ihdas edilen vergilerden beklenildiği kadar vergi geliri toplanamamıştır. 1994 yılı için öngörülen özelleştirme programı gerçekleştirilememiştir (Şahin,2007:236-237).

5 Nisan 1994 İstikrar Programının temel amaçlarından biri olan enflasyon oranını aşağı çekmek yani ekonomide istikrarı oluşturmaktır. Tablo 1’e tekrar döndüğümüzde programın bu amacını da gerçekleştiremediğini görmekteyiz.

Türkiye’yi 5 Nisan 1994 İstikrar Programına götüren ekonomik kriz ve istikrar programının uygulandığı esnada ve öncesinde kişi başına düşen gelir miktarına baktığımızda, program ve kriz, halkın ortalama refah seviyesinin düşmesine neden olmuştur.

Özelleştirmede 1994-1999 döneminde tatmin edici bir mesafe alınamamış, hedeflerin gerisinde kalmıştır. Sosyal Güvenlik Yasası 5 Nisan 1994 İstikrar Programından 5 yıl 6 ay sonra, Ağustos 1999’da çıkarılabilmektedir. Yerel Yönetimlere mali özerklik ve etkinlik kazandırılması, Tarımsal Destekleme Politikasının yeniden düzenlenmesi, dış ticaret bilançosu açıklarının küçültülmesi gibi sorunlar 2000’li yıllara girerken sürmektedir. Bankacılık kesiminin yeniden düzenlenmesini öngören reform beklenen zamanda gerçekleştirilememiştir (Şahin,2007:238).

Bu program ekonomide kalıcı bir istikrar ve düzelme sağlamamıştır. Program uygulamasını takip eden yıllarda yıllık enflasyon oranı %70-%80’lerde seyretmiştir (bkz. Tablo 1). Ekonomide istikrarsızlık giderek kronikleşmiş ve kamuoyu 1996 ve 1997 yıllarını yeni bir istikrar programı beklentisi içinde geçirmiştir.

Özetle, 5 Nisan 1994 İstikrar Programında öngörülen orta ve uzun vadeli yapısal kurumsal düzenlemeler gerçekleşmemiştir. Sonuçta, Türkiye’de kriz gündemden düşmemiş, ekonomiyi yönetenler IMF ile yeni anlaşmalar yapmak zorunda kalmışlardır (Şahin,2007:239).

2.3. 1994 Krizinin Rasyonel Beklentiler Teorisi Işığında Değerlendirilmesi

Şahin'e göre bir istikrar programının ekonomide dengeyi sağlayabilmesi için öncelikle geniş halk kitlelerinin gözünde kredibilitesi olmalıdır. "Halk program çerçevesinde belirlenen hedeflere alınan önlemlerle ulaşabileceğine inanmalıdır. İstikrar programı ile halka yüklenen külfetin tüm toplum kesimlerine adil dağıtılması sağlanmalıdır" (Şahin,2007:234). Halka benimsetilmiş olmasının yanında iktidar ve muhalefet partilerinin de bu istikrar programının başarılı olabileceğine inanması gerekmektedir.

Eğilmez ve Kumcu'ya göre 5 Nisan 1994 kararları, "eksik alınmış, kamuoyu nezdinde güvenilirliğini yitirmiş bir siyasal iktidar tarafından, kurumsal düzenlemelere gitmeksizin ve hatta mevcutların da bozulmasıyla birlikte yürütülmeye çalışılmış kararlar" olarak değerlendirmek mümkündür (Eğilmez,Kumcu,2007:382).

Genel hatlarıyla bahsedilen 1994 Krizi, Rasyonel Beklentiler Teorisi ışığında değerlendirildiğinde şu sonuca varılmıştır: Öncelikle, Rasyonel Beklentiler Teorisinde bireylerin (ekonomik aktörler) rasyonel beklentilere sahip olacaklarını ve bu nedenle iktisat politikaları karşısında derhal aktif bir tavır alıp, bu politikaların beklenen sonuçlarını değiştirecekleri öne sürülmektedir. Bu çerçevede 1994 Krizi teori ile birlikte incelendiğinde, siyasal iktidara duyulan güvensizliğin, ekonomik istikrar programının yürürlüğe konmasından sonra da devam ettiği gözlemlenmiş, mevcut iktidarın ve uygulanan istikrar programının uzun ömürlü olmayacağını düşünen ekonomik aktörler beklentilerini olumlu bir çerçeveye dönüştürmemişlerdir. Bu durumda da Yeni Klasik İktisatçıların savdukları fikirler gerçekleşmiş olduğu ileri sürülebilir. Yani bireylerin davranışları "beklentileri ne yönde gerçekleşme de o yönde olur" tezinin gerçekleştiği yönde değerlendirilebilir. Bireyler ekonomik istikrar programına en başından itibaren güvensiz olduklarından, rasyonel davranışlarından ötürü teori gerçekleşmiş olmaktadır, denilebilir.

Bu istikrar programı güvensizlik ortamının ürünü olduğundan başarısız olduğu ileri sürülebilir.

3. SONUÇ

Rasyonel Beklentiler Teorisi bireylerin "rasyonel" beklentilere sahip olacaklarını ve bu nedenle iktisat politikaları karşısında derhal aktif bir tavır alıp, bu politikaların beklenen sonuçlarını değiştireceklerini öne sürmektedir. Teoriye göre halk gelecek hakkındaki görüşlerini oluştururken bütün mevcut bilgileri hesaba katmakta ve bunun içine ekonominin nasıl çalıştığını anlama da dahil olmaktadır Bu özelliklere ve bilgilenmeye sahip olan fertler, politika tedbirlerinin etkilerini önceden kestirecekler ve ona göre davranışlarını şekillendirerek politika uygulamalarını boşa çıkarabileceklerdir.

1994 krizinin sonucunda alınan önlemler karşısında, bu kararları uygulayanlara halkın güveni olmadığından dolayı program etkisiz kalmıştır denilebilir.

Sonuç olarak Türkiye'de 1994 yılında yaşanan krizin sonucunda uygulamaya konan, 5 Nisan 1994 İstikrar Programını; "yetersiz, eksik alınmış, çerçevesi tam belirlenmeden uygulanmış" kararlar olarak değerlendirebiliriz.

KAYNAKLAR

Akdiş, Muhammet. "Rasyonel Beklentiler Okulu'nun Enflasyon Yaklaşımı ve Türkiye'deki Faiz Oranları", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi. 29:6-7, Haziran/Temmuz 1992, 61-65.

Aktan, Coşkun Can, Yeni İktisat Okulları. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.

Eğilmez, Mahfi ve Ercan Kumcu, Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2007.

Eğilmez, Mahfi, Küresel Finans Krizi Piyasa Sisteminin Eleştirisi. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2009.

Guerrien, Bernard, Neo-Klasik İktisat. İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

İktisadi Kalkınma Vakfı, Avrupa Birliği İstikrar ve Büyüme Paketi. İstanbul: İKV Yayınları No:201, 2007.

İslatince, Hasan. “*Rasyonel Beklentiler Teorisinin Rasyonelliği Tartışmaları*”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 3.1, 2002, 17-23.

İyibozkurt, Erol, İktisada Giriş. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 1994.

Kazgan, Gülten, Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Kumcu, Ercan, Krizler, Para ve İktisatçılar. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2009.

Kurdaş, Kemal, Bitmeyen Gaflet ve Türkiye Ekonomisinin Çöküşü. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık, 2003.

Savaş, Vural Fuat, Politik İktisat. İstanbul: Beta Basım Yayım, 2008.

Şahin, Hüseyin, Türkiye Ekonomisi. Bursa: Ezgi Kitabevi, 2007.

www.dpt.gov.tr. [İndirme Tarihi: 20.05.2010]

www.tcmb.org. [İndirme Tarihi: 20.05.2010]

www.worldbank.org. [İndirme Tarihi: 20.05.2010]

Yentürk, Nurhan, Körlerin Yürüyüşü Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.